

vagy kényszerűségből búcsút mondott egy-egy kedvtelésének. S az öröm ritka, felhőtlen pillanatai — Parancs János nem volt derűre hangolt egyéniség —, egy-egy fiatal tehetség felfedezése, s mindenekelőtt unokája születése, ez a kései villanás, amelynek minden szép tartalma már nem meríthette ki, hiszen a búcsú foglalkoztatta, a „rostokat roncsolni kezdte a pusztító kór”.

Parancs János lírájának mindvégig kulcsmotívuma volt a sivatagi vándorlás képzete és az elkerülhetetlen vég. Mégis mélyen megrendítő abban a tudatban olvasni e kötetet, hogy aki a verseket írta, készülődött a halálba, mégis rezzenéstelen eltökéltséggel fogalmazta búcsúját. Végrendelet? Nem pontos a fogalom: nem végrendelkezett, hanem váltott. Életről, halálról, önmagáról és szeretteiről, s még egyszer elsorolta megcsalottságának okát, amelyek folytonos „lépéskényszerbe” hozták, anélkül, hogy a megnyugtató célt láthatta volna. *Ez van — legyintett keserűen, s így summázta élete tanulságát: „szánalmasan kevés / és satnya a termés / ennyivel s ezzel / nem lehet eldicsékedni / legjobb ha belátom / jogos a feddő szó / jogos a pálcá / az utolsó padban / korosodva / nagyobb a szégyen”.*

Ez a pár sor is igazolja, milyen keserűen szemlélte az életet és önmagát is. Most ellene lehetne vetni: dehogy ült ő abban az utolsó padban! Dehogy kevés vagy silány, amit hátrahagyott! Van egy képzeletbeli rangsor, amelyet nem a törtétek, az önjelöltek magamutogatása alapján állítanak össze, és ez a rangsor az igazi. Ebben Parancs János nagyon is előkelő helyen áll. Mégis az élet vesztese volt, a szegények, a peremre szorítottak között, akit megaláztak, legázoltak, kisémmiztek. Ezeket a szavakat a verseiből idézem. Így, ebben a tudatban — s ez a tudat nem ok nélkül alakult ki benne — vonszolta magát. S ha a sok fájdalomnak volt ellensúlya, akkor az tisztasága és megvesztegethetetlen erkölcsi tartása volt, a boldogtalanság szépsége és kikezdhetetlen fölénye, „pusztuló arc a halál stigmáival” — olvassuk a *Szvidrigal'jov tükörképében*. De stigmatizálnak lenni egyben kiváltság, megjelölte őt az Úr: akik látták sebeit, tisztelték, hogy viselésükre méltónak találtattak.

A búcsú: „nyomtalanul jeltelenül / jó volna / ha az unokám / még emlékezne rám”. (*Távozás*) Az unokája sajnos csak képeiről idézheti. De költészete és példája nem marad nyomtalan és jeltelen. Ennél többet pedig író és ember aligha érhet el. (*Nap Kiadó, 1999*)

RÓNAY LÁSZLÓ

GÁL FERENC: ÚJABB JELENETEK A BÁBOK ÉLETÉBŐL

„Újabb álarcot húz? Másodjára »kiadja« magát? Ki tudja?” — kérdezte a szerző avatott kritikusa *A kert, a város és a tenger* című, 1991-es első kötet folytathatósága kapcsán; most ím, műsoron a bábuk életéből vett negyvenkét új helyzetgyakorlat, mindannyiunk okulására, s csak egy megkésétt színházi kritikus — kinek még lapzártá előtt, sebtében kell összegeznie a premierközönség változó hangulatait — válaszolna frappírozott *IgenNem-Senki* válaszelemekkel a bevezető feladványra.

Adottak egyfelől a terjedelmileg világosan behatárolt versek, amelyeket a háttérben rejtőző formai hagyomány s visszafogott lírai lelkesültségükből adódó, ellenőrzött légzéstechnikájuk alapján leginkább modern szonettváltozatoknak nevezhetnénk. Elizabeth Barrett-Browning *Portugál szonettjei* óta folyamatosan lazulnak a műfaj belső tagolására vonatkozó szigorú előírások — az *Újabb jelenetek*... mindössze emlékeztetnek az ismerős szerkezetre, mégis egyenletes hangon kitarított Daloskönyv jön létre a *megszólított* erőterében. Következésképp, talán, nem légbőlkapott azon meglátásunk, miszerint a szerző intencióinak megfelelően a könyv egy külső raktárban játszódó kísérlet dokumentációja, amelynek során a levetett kesztyűsbábok a transzcendens *irányító kéztől magukra hagyatva* — miként erre a könyv mottója is utal: „egy árny, egy fantom szolgálatában” — kísérletet tesznek a tönkrement, egykoron reprezentatív ciklus rekonstruálására. Közben azonban a szonettek belső építménye párbeszédés töredékekké, néhány tagmondathból álló, lefokozott monológga alakul át; elhasznált memóriák szólalnak meg csökkentett üzemmódban, programok alapértelmezésben — mondatról-mondatra megkapó képzettársításokkal, amelyeknek jelentésszerkezetét ők maguk nem érthetik. De ez utóbbiban ne legyünk oly bizonyosak. A bábu-lét szemantikai tartalmai között ott rejlik az elfeledett rokonság a tetszhalott rovar-bábokkal, amelyek szintén lefutatnak még egy-két meglepő programot: „Több ez, mint paprikákat megtölteni / sötétséggel és hússal” (XXXIII).

Rendkívül intenzív szövegekre lelnek a bábuk, fantasztikus metaforák, axiómák és világképletek sorakoznak egymás után és egymásba öltve — s talán nem is tudják: ha főznének egy kávé, buszberletet váltánának és visszavinnék a könyveket a könyvtárba, vagyis teljesen szokványos cselekedeteket

hajtának végre, már az is igen viharos reagálást váltana ki belőlünk. Szépségkultusszal átítatott, igyekvő-kiszolgáltatott tanítványok ők, s végszavaikkal egymásba kapaszkodva, persze, még rejtve áll előttük, hogy példaképük, az embernek nevezett tulajdonságcsoporthoz mennyire megfoghatatlan, ingatag kreatúra. Inkább hullám-jelenség, mint anyag-halmaz, ugyanakkor létmódját a szellemi alapozottság idővel otthonosabbá tette: a spiritualitás mint üzemanyag, mondhatni, a teremtmények egy teljesen új generációját hozta létre. „Kaputelefonon / hallgatom, a hatodiktól fölfelé még / napsütés van” — mondja szépen és reménytelenül a XXVI. vers, „más a könnyzacskó, és megint más / a porzsák” — nyomatékosít a XXXVI., csak azzal a statisztikai átlagból adódó, a fölött-re következő, banális *alatt*-tal nem könnyű szembesülni, ha „A gimnázium / magántanára égerfák között a fűre azt / mondja, emberek feküdtek itt vagy disznók” (XXI).

S most elképzelem, hogy a bábuk — a társulati kép a borítón látható — turnéra indulnak: „Távol / vannak a hold mozgatta tengerek, hol / a mólón majdnem minden ígértenek / hangzik” (XXXIII). Felszállnak az intercityre, közben azt hiszik, egy hadihajón utaznak, s egyikőjük, abbeli meggyőződésében, hogy a hangosbeszélő csakis őt instruálja, mélyértelmű párbeszédet folytat a gépi hanggal. Kalauz jön, jegyük nincs stb... aztán az utasokat kérdezzetük, most éppen merre járnak, s mit csinálnának, ha menekülniük kéne. Így utazunk — egyelőre — hazánk posztindusztriális tájain végigvezető pályaszakaszokon. „Hattyúk süllyednek el, mint ócska / kályhák, egy ember lepkéket lehel. / Mindannyiunkon másként látszik / meg, ha álmodunk, vagy forró / lépcsőket érzünk bőrtalpon át, / vagy azt, ahogy a föld árnyékába / hátradőlve, keringsz a nap körül” — éneklik a bábuk a XXXV. verset elszabadulva, kórusban, míg nem Alsógalla tájékán költészet és valóság hirtelen összeér: „Porolj le, / kérj bocsánatot” — suttogja valaki az összeomlott kalauz fülébe (XX). (Seneca, 1998)

KOSZTOLÁNCZY TIBOR

AZ ELSŐ ÉS A MÁSODIK KERESZTES HÁBORÚ KORÁNAK FORRÁSAI — KÖZÉPKORI KERESZTÉNY ÍRÓK I.

A Szent István Társulat új sorozatot indított útjára, a nagy sikerű Ókeresztény Írók folytatásaként: Középkori Keresztény Írók címmel.

A sorozat első darabja az első és második kereszties háború korának írott forrásaiból nyújt impozáns válogatást az olvasónak. A kötetet Veszprémy László válogatta, fordította, jegyezte, látta el utószóval és térképekkel úgy, hogy az egyszerű olvasó számára is könnyen követhető legyen a korszak.

A marxista történetírás szerint a kereszties hadjáratoknak nagyon is világias, anyagi indítékai voltak. A hadjáratok taglalása során elsősorban e tényezők alapján ítélik meg az eseményeket, kellő teret hagyva az egyébként minden hadjáratot kísérő, különböző atrocitások bő leírásának. E kötettel is a tarsolyunkban bátran kimondhatjuk: ez a ma is elterjedt megközelítés durván egyszerűsítő.

A kereszties háborúk lényegüket tekintve zarándoklatok (*peregrinatio*) voltak, s maguk a résztvevők is zarándokoknak tekintették magukat, a „kereszties” elnevezés csak később terjedt el. Eszközeik semmiben sem különböztek, nem is különbözhetek, az akkor beváltak tekinthető eszközöktől. Egy hadjárat törvényei szerint éltek, de céljuk más volt, ahogyan ez *Deus le volt!* (Isten akarja!) csatalkáltásukban is kifejezésre jutott.

A kötet forrásai közül a *Gesta Francorum* névtelen szerzője az első kereszties háború aktív résztvevője volt, Boemund seregében harcolt, annak hűbéreseként, s szerencsésen eljutott Jeruzsálemig. Élményeit fogadalmá bevétele után papírra vetette. Művéből több krónikáiról is merített. A Névtelen nyelvvezető sok helyütt keresetlen, fogalmazása egyszerű, a lényeg azonban nem vész el. Miközben beszámol arról, amit átélt, s amit hallott, a legnagyobb nélkülözésekről, öldöklésekről, kegyetlenkedésekről — legyen azoknak okozója akár muszlim, akár keresztény — tényszerűen beszél, ahogyan csak az tud, aki részt vett benne, és túlélte. Mélyen tisztelt hűbérurának viselkedését is csak akkor vitatja, amikor az megáll Antióchiánál, ahelyett, hogy a Szent Síríg folytatná a zarándoklatát. Dicséri a muszlim harcosokat, és sajnálja is őket, hogy nem keresztények, mert *akkor*, az ő bátorságukkal biztosan legyőzhetetlenek lennének.

A hadjárat vezetőinek gondolatairól kaphatunk teljesebb képet a kötet második részében, mely az okleveleikből, illetve leveleikből készült válogatás. II. Orbán pápának, a jeruzsálemi pátriárkának, a hadvezéreinek, de otthon maradt hitveseiknek is ez a visszatérő gondolatuk: „Valóban és igazán értünk küzd az Isten.”